

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 1ης Μαρτίου 2011 *

Στην υπόθεση C-236/09,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ που υπέβαλε το Cour constitutionnelle (Βέλγιο), με απόφαση της 18ης Ιουνίου 2009, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Ιουνίου 2009, στο πλαίσιο της δίκης

Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL,

Yann van Vugt,

Charles Basselier

κατά

Conseil des ministres,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους B. Σκουρή, Πρόεδρο, A. Tizzano, J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot και A. Arabadjiev, προέδρους τμήματος, E. Juhász (εισηγητή), Γ. Αρέστη, A. Borg Barthet, M. Plešič, L. Bay Larsen, P. Lindh και T. von Danwitz, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott
γραμματέας: R. Šereš, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 1ης Ιουνίου 2010,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL, καθώς και ο Y. van Vugt και ο C. Basselier, εκπροσωπούμενοι από τον F. Krenc, avocat,
- το Conseil des ministres, εκπροσωπούμενο από τον P. Slegers, avocat,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την L. Van den Broeck, επικουρούμενη από τον P. Slegers, avocat,
- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τον D. O'Hagan, επικουρούμενο από τον B. Murray, BL,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και την A. Czubinski,

- η Λιθουανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την R. Mackevičienė,
- η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Heliskoski,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την I. Rao, επικουρούμενη από τον D. Beard, barrister,
- το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, εκπροσωπούμενο από την M. Veiga, τον F. Florindo Gijón και την I. Šulce,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους M. Van Hoof και M. van Beek,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2010,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως αφορά το κύρος του άρθρου 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113/EK του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2004, για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών (ΕΕ L 373, σ. 37).

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της βελγικής ενώσεως καταναλωτών Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL καθώς και των Y. van Vugt και C. Basselier κατά του Conseil des ministres (Υπουργικού Συμβουλίου) του Βασιλείου του Βελγίου με αντικείμενο την ακύρωση του νόμου της 21ης Δεκεμβρίου 2007 περί τροποποίησης του νόμου της 10ης Μαΐου 2007 για την καταπολέμηση των διακρίσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών, όσον αφορά τον παράγοντα του φύλου στον τομέα των ασφαλίσεων (*Moniteur belge* της 31ης Δεκεμβρίου 2007, σ. 66175, στο εξής: νόμος της 21ης Δεκεμβρίου 2007).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η οδηγία 2004/113 εκδόθηκε βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 1, ΕΚ. Κατά την πρώτη, την τέταρτη, την πέμπτη, τη δωδέκατη, τη δέκατη πέμπτη, τη δέκατη όγδοη και τη δέκατη ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής:
- «1) Σύμφωνα με το άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές για όλα τα κράτη μέλη, και σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών [η οποία υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950] και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

- 4) Η ισότητα ανδρών και γυναικών αποτελεί θεμελιώδη αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα άρθρα 21 και 23 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [στο εξής: Χάρτης] απαγορεύουν όλες τις διακρίσεις λόγω φύλου και απαιτούν την εξασφάλιση της ισότητας ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς.
- 5) Το άρθρο 2 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας θεωρεί την προώθηση της ισότητας ως μία από τις ουσιαστικές αποστολές της Κοινότητας. Παρομοίως, στο άρθρο 3, παράγραφος 2, της Συνθήκης αναφέρεται ότι η Κοινότητα επιδιώκει να εξαλειφθούν οι ανισότητες και να προαχθεί η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλες τις δραστηριότητές της.

[...]

- 12) Για να προληφθούν οι διακρίσεις λόγω φύλου, η παρούσα οδηγία θα πρέπει να ισχύει τόσο για τις άμεσες όσο και τις έμμεσες διακρίσεις. Άμεσες διακρίσεις υφίστανται μόνο σε περίπτωση λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης ενός προσώπου, λόγω φύλου, σε σχέση με άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση. Συνεπώς, παραδείγματος χάριν, οι διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών στην παροχή υγειονομικών υπηρεσιών, οι οποίες οφείλονται στις σωματικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών, δεν αφορούν ανάλογες καταστάσεις και δεν συνιστούν, επομένως, διάκριση.

[...]

- 15) Υπάρχουν ήδη πλείονα ισχύοντα νομικά μέσα για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα απασχόλησης και επαγγελματικής δραστηριότητας. Ωστόσο, η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να ισχύει

στον τομέα αυτόν. Το αυτό σκεπτικό ισχύει για τις μη μισθωτές δραστηριότητες στο βαθμό που καλύπτονται από ισχύοντα νομικά μέσα. Η παρούσα οδηγία θα πρέπει να ισχύει μόνο για ασφαλίσεις και συντάξεις οι οποίες είναι ιδιωτικές, συνάπτονται σε εκούσια βάση και είναι ανεξάρτητες από τη σχέση εργασίας.

[...]

- 18) Η χρήση αναλογιστικών δεδομένων με βάση το φύλο είναι ευρέως διαδεδομένη κατά την παροχή ασφαλιστικών και άλλων συναφών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Προκειμένου να εξασφαλισθεί η ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, η χρήση του φύλου ως αναλογιστικού παράγοντα δεν θα πρέπει να οδηγεί σε διαφορές μεταξύ ατομικών ασφαλιστρών και παροχών. Για να αποφευχθεί η απότομη προσαρμογή της αγοράς, η εφαρμογή του κανόνα αυτού θα πρέπει να ισχύσει μόνον για τα νέα συμβόλαια που συνάπτονται μετά την ημερομηνία μεταφοράς της παρούσας οδηγίας στο εθνικό δίκαιο.
- 19) Ορισμένες κατηγορίες κινδύνου μπορούν να διαφέρουν ανάλογα με το φύλο. Σε μερικές περιπτώσεις, το φύλο είναι μεν ένας αλλά όχι αναγκαστικά ο μοναδικός αποφασιστικός παράγοντας στην αξιολόγηση των ασφαλιζομένων κινδύνων. Για τα συμβόλαια τα οποία ασφαλίζουν αυτού του είδους τους κινδύνους, τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίζουν να επιτρέπουν εξαιρέσεις από τον κανόνα των ασφαλιστρών και παροχών ανεξαρτήτως φύλου, εφόσον μπορούν να εξασφαλίζουν ότι τα αναλογιστικά και στατιστικά δεδομένα στα οποία βασίζονται οι υπολογισμοί είναι αξιόπιστα, ενημερώνονται τακτικά και είναι διαθέσιμα στο κοινό. Εξαιρέσεις επιτρέπονται μόνο όταν η εθνική νομοθεσία δεν έχει ήδη καθιερώσει τον ενιαίο κανόνα ανεξαρτήτως φύλου. Πέντε έτη μετά τη μεταφορά της παρούσας οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να επανεξετάσουν εάν οι εξαιρέσεις αυτές εξακολουθούν να αιτιολογούνται, λαμβάνοντας υπόψη τα πιο πρόσφατα αναλογιστικά και στατιστικά δεδομένα και έκθεση της Επιτροπής, η οποία υποβάλλεται τρία έτη μετά την ημερομηνία μεταφοράς της παρούσας οδηγίας στο εθνικό δίκαιο.»

- 4 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2004/113 καθορίζει το αντικείμενο αυτής ως εξής:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να καθιερώσει ένα πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, με σκοπό να εφαρμόζεται ουσιαστικά στα κράτη μέλη η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.»

- 5 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σημαίνει ότι:

α) δεν πρέπει να υπάρχουν άμεσες διακρίσεις λόγω φύλου, συμπεριλαμβανομένης της λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης των γυναικών λόγω εγκυμοσύνης και μητρότητας,

β) δεν πρέπει να υπάρχουν έμμεσες διακρίσεις λόγω φύλου.»

- 6 Στο άρθρο 5 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Αναλογιστικοί παράγοντες», ορίζονται τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η χρήση του φύλου, σε όλα τα νέα συμβόλαια που συνάπτονται μετά τις 21 Δεκεμβρίου 2007 το αργότερο, ως συντελεστή για τον υπολογισμό των ασφαλίσεων και παροχών για σκοπούς ασφαλιστικών και άλλων συναφών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, δεν οδηγεί σε διαφορές μεταξύ των ατομικών ασφαλίσεων και παροχών.

2. Παρά την παράγραφο 1, τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν πριν από τις 21 Δεκεμβρίου 2007, να επιτρέπουν αναλογικές διαφορές μεταξύ των ατομικών ασφαλίσεων και παροχών των ασφαλιζομένων όταν η χρήση του φύλου είναι καθοριστικός παράγοντας στην αξιολόγηση του κινδύνου βάσει σημαντικών και αξιόπιστων αναλογιστικών και στατιστικών δεδομένων. Τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη ενημερώνουν την Επιτροπή και εξασφαλίζουν τη συλλογή, δημοσίευση και τακτική ενημέρωση αξιόπιστων δεδομένων σχετικών με τη χρήση του φύλου ως καθοριστικού αναλογιστικού συντελεστή. Τα εν λόγω κράτη μέλη επανεξετάζουν την απόφασή τους πέντε έτη μετά τις 21 Δεκεμβρίου 2007, λαμβάνοντας υπόψη την έκθεση της Επιτροπής που αναφέρεται στο άρθρο 16, και διαβιβάζουν τα αποτελέσματα της επανεξέτασης αυτής στην Επιτροπή.

3. Εν πάση περιπτώσει, τα έξοδα εγκυμοσύνης και μητρότητας δεν οδηγούν σε διαφορές μεταξύ των ατομικών ασφαλίσεων και παροχών.

Τα κράτη μέλη δύνανται να αναβάλλουν την εφαρμογή των μέτρων που είναι αναγκαία για τη συμμόρφωση με την παρούσα παράγραφο έως δύο έτη μετά τις 21 Δεκεμβρίου 2007, το αργότερο. Σε αυτή την περίπτωση, τα εν λόγω κράτη μέλη ενημερώνουν αμέσως την Επιτροπή.»

7 Το άρθρο 16 της ίδιας οδηγίας, με τίτλο «Εκθέσεις», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, το αργότερο έως τις 21 Δεκεμβρίου 2009, και, εν συνεχεία, κάθε πέντε έτη.

Η Επιτροπή καταρτίζει συνοπτική έκθεση η οποία περιλαμβάνει επανεξέταση των τρεχουσών πρακτικών των κρατών μελών σε σχέση με το άρθρο 5 όσον αφορά τη χρήση του φύλου ως συντελεστή στον υπολογισμό των ασφαλίσεων και παροχών. Η έκθεση αυτή υποβάλλεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, το αργότερο μέχρι τις 21 Δεκεμβρίου 2010. Η έκθεση της Επιτροπής συνοδεύεται, κατά περίπτωση, από προτάσεις τροποποίησης της παρούσας οδηγίας.

2. Η έκθεση της Επιτροπής λαμβάνει υπόψη τις απόψεις των σχετικών φορέων.»

- ⁸ Κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/113, τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία μέχρι τις 21 Δεκεμβρίου 2007, το αργότερο. Ανακοινώνουν αμέσως στην Επιτροπή το κείμενο των εν λόγω διατάξεων.

Το εθνικό δίκαιο

- ⁹ Το άρθρο 2 του νόμου της 21ης Δεκεμβρίου 2007 ορίζει ότι με αυτόν μεταφέρεται στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 2004/113.
- ¹⁰ Στο άρθρο 3 αυτού του νόμου περιλαμβάνεται η διάταξη που αντικαθιστά το άρθρο 10 του νόμου της 10ης Μαΐου 2007 για την καταπολέμηση των διακρίσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών, όσον αφορά τον παράγοντα του φύλου στον τομέα των ασφαλίσεων.

11 Το νέο άρθρο 10 του ως άνω νόμου έχει πλέον ως εξής:

«§ 1. Κατά παρέκκλιση από το άρθρο 8, επιτρέπεται, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, ευθεία διάκριση λόγω φύλου για τον καθορισμό των ασφαλιστρών και των ασφαλιστικών παροχών, εφόσον το φύλο αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την εκτίμηση του κινδύνου βάσει αξιόπιστων και ακριβών αναλογιστικών και στατιστικών δεδομένων.

Η παρέκκλιση αυτή ισχύει μόνο για συμβάσεις ασφαλίσεως ζωής υπό την έννοια του άρθρου 97 του νόμου της 25ης Ιουνίου 1992 περί συμβάσεως χερσαίας ασφαλίσεως.

§ 2. Από 21ης Δεκεμβρίου 2007, τα έξοδα εγκυμοσύνης και μητρότητας δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να συνεπάγονται διαφορές σε ζητήματα ασφαλιστρών και ασφαλιστικών παροχών.

§ 3. Η Επιτροπή Τραπεζών, Χρηματοοικονομικού Τομέα και Ασφαλίσεων συλλέγει τα αναλογιστικά και στατιστικά δεδομένα που προβλέπονται στην παράγραφο 1, διασφαλίζει τη δημοσίευσή τους το αργότερο έως τις 20 Ιουνίου 2008 καθώς και την ανά διετία δημοσίευση επικαιροποιημένων δεδομένων, και τα δημοσιεύει στην ιστοσελίδα της. Τα δεδομένα επικαιροποιούνται ανά διετία.

Στην Επιτροπή Τραπεζών, Χρηματοοικονομικού Τομέα και Ασφαλίσεων παρέχεται δυνατότητα να αναζητεί κάθε χρήσιμο δεδομένο από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες, επιχειρήσεις και πρόσωπα και να προσδιορίζει ποια δεδομένα πρέπει να διαβιβάζονται, με ποίο τρόπο και υπό ποια μορφή.

§ 4. Η Επιτροπή Τραπεζών, Χρηματοοικονομικού Τομέα και Ασφαλίσεων διαβιβάζει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή το αργότερο έως τις 21 Δεκεμβρίου 2009 τα δεδομένα που περιέχονται σ' αυτήν δυνάμει του παρόντος άρθρου. Διαβιβάζει τα δεδομένα αυτά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή επ' ευκαιρία κάθε επικαιροποίησης.

§ 5. Τα νομοθετικά σώματα αξιολογούν, προ της 1ης Μαρτίου 2011, την εφαρμογή του παρόντος άρθρου βάσει των δεδομένων που αναφέρονται στις παραγράφους 3 και 4, βάσει της εκθέσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αναφέρεται στο άρθρο 16 της οδηγίας 2004/113/ΕΚ, καθώς και βάσει της καταστάσεως στα λοιπά κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η αξιολόγηση αυτή πραγματοποιείται υπό τη μορφή εκθέσεως που υποβάλλεται στα νομοθετικά σώματα εντός διετίας από Επιτροπή Αξιολογήσεως.

Με βασιλικό διάταγμα, προσυπογραφόμενο από το Υπουργικό Συμβούλιο, καθορίζονται οι λεπτομέρειες της συνθέσεως και της συγκροτήσεως της Επιτροπής Αξιολογήσεως, όπως και η μορφή και το περιεχόμενο της εκθέσεως.

Στην έκθεση της Επιτροπής περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων αξιολόγηση των συνεπειών από την εφαρμογή του παρόντος άρθρου στην αγορά και διερεύνηση άλλων κριτηρίων διακρίσεως εκτός του φύλου.

§ 6. Η παρούσα διάταξη δεν εφαρμόζεται στις συμβάσεις ασφαλίσεως που συνάπτονται στο πλαίσιο προαιρετικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως. Οι συμβάσεις αυτές εμπίπτουν αποκλειστικώς στο άρθρο 12.»

Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- ¹² Οι προσφεύγοντες στην κύρια δίκη άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Cour constitutionnelle ζητώντας την ακύρωση του νόμου της 21ης Δεκεμβρίου 2007 με τον οποίο η οδηγία 2004/113 μεταφέρθηκε στο βελγικό δίκαιο.
- ¹³ Υποστήριξαν ότι ο νόμος της 21ης Δεκεμβρίου 2007, με τον οποίο γίνεται χρήση της δυνατότητας παρεκκλίσεως που εισάγει το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113, αντιβαίνει στην αρχή της ισότητας ανδρών και γυναικών.
- ¹⁴ Στον βαθμό που με τον νόμο της 21ης Δεκεμβρίου 2007 γίνεται χρήση της δυνατότητας παρεκκλίσεως που εισάγει το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113, το Cour constitutionnelle, εκτιμώντας ότι από την προσφυγή που ασκήθηκε ενώπιόν του προκύπτει ζήτημα κύρους διατάξεως μιας οδηγίας της Ένωσης, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Είναι το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113 [...] συμβατό με το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ και, ειδικότερα, με την αρχή της ισότητας και της απαγορεύσεως των διακρίσεων την οποία καθιερώνει η διάταξη αυτή;
- 2) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, είναι το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας [αυτής] ασύμβατο προς το άρθρο 6, παράγραφος 2, [ΕΕ], ακόμη και αν η εφαρμογή του περιορίζεται μόνο στις συμβάσεις ασφαλίσεως ζωής;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 15 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν διευκρινίσεις για το κύρος του άρθρου 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113 υπό το πρίσμα της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών.
- 16 Το άρθρο 6 ΕΕ, μνεία του οποίου κάνει τόσο το αιτούν δικαστήριο στα ερωτήματά του όσο και η πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/113, όριζε, στην παράγραφο 2, ότι η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου. Τα εν λόγω θεμελιώδη δικαιώματα έχουν ενσωματωθεί στον Χάρτη ο οποίος, από 1ης Δεκεμβρίου 2009, έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες.
- 17 Τα άρθρα 21 και 23 του Χάρτη ορίζουν, αφενός, ότι απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω φύλου και, αφετέρου, ότι η ισότητα γυναικών και ανδρών πρέπει να εξασφαλίζεται σε όλους τους τομείς. Δεδομένου ότι τα άρθρα αυτά μνημονεύονται ρητώς στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/113, το κύρος του άρθρου 5, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα αυτών των διατάξεων του Χάρτη (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010, C-92/09 και C-93/09, Volker und Markus Schecke και Eifert, Συλλογή 2010, σ. I-11063, σκέψη 46).
- 18 Το δικαίωμα ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών αποτελεί αντικείμενο διατάξεων της Συνθήκης ΛΕΕ. Αφενός, κατά το άρθρο 157, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας της αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών για όμοια εργασία ή για εργασία της αυτής αξίας. Αφετέρου, το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ ορίζει ότι το Συμβούλιο, κατόπιν εγκρίσεως του Κοινοβουλίου, μπορεί να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την καταπολέμηση των

διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

- 19 Ενώ το άρθρο 157, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ κατοχυρώνει την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών σε ένα συγκεκριμένο τομέα, το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ παρέχει, από πλευράς του, στο Συμβούλιο εξουσία την οποία αυτό υποχρεούται να ασκήσει σε συμμόρφωση, ιδίως, προς το άρθρο 3, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, δυνάμει του οποίου η Ένωση καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς και προς το άρθρο 8 ΣΛΕΕ, κατά το οποίο, σε όλες τις δράσεις της, η Ένωση επιδιώκει να εξαλειφθούν οι ανισότητες και να προαχθεί η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- 20 Κατά τη σταδιακή πραγμάτωση αυτής της ισότητας, ο νομοθέτης της Ένωσης, λαμβάνοντας υπόψη την αποστολή που έχει ανατεθεί στην Ένωση με το άρθρο 3, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και το άρθρο 8 ΣΛΕΕ, καθορίζει τον χρόνο της επεμβάσεώς του συνεκτιμώντας την εξέλιξη των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών στην Ένωση.
- 21 Εντούτοις, η επέμβαση αυτή, εφόσον αποφασιστεί, πρέπει να συντείνει με συνεπή τρόπο στην επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, πράγμα το οποίο δεν αποκλείει τη δυνατότητα να προβλεφθούν μεταβατικές περίοδοι ή παρεκκλίσεις περιορισμένης εκτάσεως.
- 22 Όπως επισημαίνεται στη δέκατη όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/113, κατά τον χρόνο εκδόσεώς της, η χρήση αναλογιστικών δεδομένων με βάση το φύλο ήταν ευρέως διαδεδομένη κατά την παροχή ασφαλιστικών υπηρεσιών.

- 23 Κατά συνέπεια, θεμιτώς ο νομοθέτης της Ένωσης μπορούσε να λάβει μέτρα για την εφαρμογή της αρχής της ισότητας ανδρών και γυναικών και, ειδικότερα, τη σταδιακή εφαρμογή του κανόνα περί καθορισμού ασφαλιστρών και παροχών ανεξαρτήτως φύλου, θεσπίζοντας τις αντίστοιχες μεταβατικές περιόδους.
- 24 Σε αυτήν την κατεύθυνση, ο νομοθέτης της Ένωσης προέβλεψε, στο άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/113, ότι οι διαφοροποιήσεις των ασφαλιστρών και των παροχών λόγω συνεκτιμήσεως του φύλου ως παράγοντα για τον καθορισμό αυτών πρέπει να καταργηθούν το αργότερο έως τις 21 Δεκεμβρίου 2007.
- 25 Κατά παρέκκλιση από τον θεσπιζόμενο με το άρθρο 5, παράγραφος 1, γενικό κανόνα περί καθορισμού ασφαλιστρών και παροχών ανεξαρτήτως φύλου, η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου παρέσχε στα κράτη μέλη, στο εθνικό δίκαιο των οποίων δεν ίσχυε ο εν λόγω κανόνας κατά τον χρόνο εκδόσεως της οδηγίας 2004/113, τη δυνατότητα να αποφασίσουν πριν από τις 21 Δεκεμβρίου 2007 εάν θα επιτρέψουν, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, διαφοροποιήσεις σε ζητήματα ασφαλιστρών και παροχών για τους ασφαλιζόμενους οσάκις το φύλο αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την εκτίμηση των κινδύνων βάσει αξιόπιστων και ακριβών αναλογιστικών και στατιστικών δεδομένων.
- 26 Κατά την ίδια παράγραφο, η ως άνω δυνατότητα θα επανεξεταστεί μετά παρέλευση πενταετίας από τις 21 Δεκεμβρίου 2007 και λαμβανομένης υπόψη εκθέσεως της Επιτροπής. Εντούτοις, ελλείψει διατάξεως στην οδηγία 2004/113 σχετικής με τη διάρκεια εφαρμογής αυτών των διαφοροποιήσεων, όσα κράτη μέλη έκαναν χρήση αυτής της δυνατότητας μπορούν να επιτρέπουν στους ασφαλιστικούς οργανισμούς να προβαίνουν σε αυτή την άνιση μεταχείριση χωρίς χρονικό περιορισμό.
- 27 Το Συμβούλιο εκφράζει αμφιβολίες ως προς το εάν οι περιπτώσεις ανδρών και γυναικών ασφαλιζόμενων μπορούν να λογιστούν ως όμοιες σε ορισμένους κλάδους της

ιδιωτικής ασφαλίσεως, δεδομένου ότι, από απόψεως μεθόδου των ασφαλιστικών οργανισμών, οι οποίοι κατατάσσουν τους κινδύνους σε κατηγορίες βάσει στατιστικών, ο βαθμός ασφαλιστικού κινδύνου είναι πιθανό να διαφοροποιείται στους άνδρες και τις γυναίκες. Υποστηρίζει ότι σκοπός της δυνατότητας την οποία παρέχει το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113 είναι να αποφευχθεί η ίση μεταχείριση ανόμοιων καταστάσεων.

- 28 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως επιτάσσει να μην επιφυλάσσεται σε όμοιες καταστάσεις διαφορετική μεταχείριση ούτε σε διαφορετικές καταστάσεις όμοια μεταχείριση, εκτός εάν η διαφοροποίηση δικαιολογείται αντικειμενικά (βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, C-127/07, Arcelor Atlantique et Lorraine κ.λπ., Συλλογή 2008, σ. I-9895, σκέψη 23).
- 29 Πρέπει συναφώς να τονιστεί ότι η ομοιότητα των καταστάσεων πρέπει να εκτιμάται υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού της πράξεως της Ένωσης που εισάγει την εν λόγω διάκριση (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Arcelor Atlantique et Lorraine κ.λπ., σκέψη 26). Εν προκειμένω, η διάκριση εισάγεται με το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113.
- 30 Είναι αναντίρρητο ότι ο επιδιωκόμενος με την οδηγία 2004/113 σκοπός στον τομέα των ασφαλιστικών υπηρεσιών, όπως εξάλλου εμφανίζεται από το άρθρο 5, παράγραφος 1, αυτής, συνίσταται στην εφαρμογή του κανόνα περί καθορισμού ασφαλιστρών και παροχών ανεξαρτήτως φύλου. Όπως ρητώς διαλαμβάνει η δέκατη όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, προκειμένου να διασφαλιστεί η ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, η χρήση του φύλου ως αναλογιστικού παράγοντα δεν πρέπει να συνεπάγεται διαφορές στον καθορισμό ασφαλιστρών και παροχών. Κατά τη δέκατη ένατη αιτιολογική σκέψη της ίδιας οδηγίας, η παρεχόμενη στα κράτη μέλη δυνατότητα να μην εφαρμόσουν τον κανόνα περί καθορισμού ασφαλιστρών και παροχών ανεξαρτήτως φύλου συνιστά «εξαίρεση». Ως εκ τούτου, η οδηγία 2004/113 βασίζεται στην εξής προκειμένη, ότι δηλαδή, προς τον σκοπό εφαρμογής της κατοχυρούμενης

στα άρθρα 21 και 23 του Χάρτη αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, οι περιπτώσεις ανδρών και γυναικών σε σχέση με ασφάλιστρα και ασφαλιστικές υπηρεσίες στο πλαίσιο συναφθείσας συμβάσεως είναι όμοιες.

- 31 Υπ' αυτές τις συνθήκες, υπάρχει ο κίνδυνος της επ' αόριστον ανοχής από το δίκαιο της Ένωσης της εισαγόμενης με το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113 παρεκκλίσεως από την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών.
- 32 Η διάταξη αυτή, η οποία παρέχει στα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη τη δυνατότητα να διατηρούν χωρίς χρονικό περιορισμό παρέκκλιση από τον κανόνα περί καθορισμού ασφαλιστρών και παροχών ανεξαρτήτως φύλου, έρχεται σε αντίθεση με την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία 2004/113 σκοπού της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών και δεν είναι συμβατή με τα άρθρα 21 και 23 του Χάρτη.
- 33 Κατά συνέπεια, η διάταξη αυτή πρέπει να λογίζεται ως ανίσχυρη μετά παρέλευση επαρκούς μεταβατικής περιόδου.
- 34 Κατόπιν των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113 καθίσταται ανίσχυρο από 21ης Δεκεμβρίου 2012.
- 35 Δεδομένης αυτής της απαντήσεως, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- ³⁶ Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/113/ΕΚ του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2004, για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, καθίσταται ανίσχυρο από 21ης Δεκεμβρίου 2012.

(υπογραφές)